JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Harjunen, Hannele; Rossi, Leena-Maija

Title: Karvoihin kannattaa katsoa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Sukupuolentutkimuksen seura, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Harjunen, H., & Rossi, L.-M. (2021). Karvoihin kannattaa katsoa. Sukupuolentutkimus, 34(4), 2-5. https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/113976

Karvoihin kannattaa katsoa

Hannele Harjunen & Leena-Maija Rossi

Ihmisruumiin karvoituksen sääntelyllä on pitkä, kiinnostava ja erittäin sukupuolittunut historia. Naisten ja miesten hiuksiin, kasvo-, sääri-, selkä-, vatsa-, käsivarsi- ja kainalokarvoihin on suhtauduttu eri tavoin. Hiuksia lukuun ottamatta naisten näkyvää ruumiinkarvoitusta on yleisesti pidetty tuomittavana. Konservatiivinen sukupuoliajattelu on modernisaatiosta lähtien karsastanut miesten pitkiä hiuksia feminiinisyyden merkkinä. Karvojen merkitys on näkynyt myös cis-sukupuolten ulkopuolelle asettuvien sukupuolten itsemäärittelyssä: kasvokarvoituksesta eroon pääseminen on transnaisille tärkeää, parran ja viiksien kasvattaminen taas olennaista monelle transmiehelle. Karvat ovat ilman muuta poliittinen kysymys, mutta tästä politiikasta puhutaan hyvin vähän tai voisi jopa väittää, että siitä vaietaan. Vaikka naisliike on ajoittain kiinnittänyt paljonkin huomiota esimerkiksi kainalokarvojen ajelunormiin ja naisten hiusten pituuden kontrolliin, feministinen kritiikkikään ei ole onnistunut vapauttamaan naisten karvoitusta tai edes keskustelua siitä. Ruumiin karvattomuus osana kauneusihanteita on tänä päivänä erittäin vahva ja jopa globaalisti normalisoitunut feminiininen ulkonäkönormi. Karvattomuuden normin voimasta ja vallasta kertoo, että karvat oletetaan poistettavan sellaisiltakin alueilta, jotka jäävät vaatteiden peittoon. Näin jo (esimerkiksi Suomen oloissa) useimmiten varsin näkymättömiin jäävien kainalo- ja säärikarvojen poistamattomuus voi näyttäytyä radikaalina feministisenä tekona.

Naiset noudattavat karvattomuusnormia, sillä kuten useimmista (nais)ruumiin ulkonäköä koskevien normien rikkomisesta, myös sen noudattamatta jättämisestä rangaistaan sosiaalisesti. Tämä pätee etenkin, jos karvoitus on sukupuolelle epätyypillisinä pidetyillä alueilla. Esimerkiksi naisten kasvojen ja rinnan alueen karvoitus on aiheena edelleen lähes tabu. Näiden alueiden karvoitusta pidetään hävettävänä ja epänormaalina, vaikka tiedetään, että myös naisilla ihokarvoja voi kasvaa kaikkialla. Parrakasta naista on pidetty (ja pidetään yhä) luonnottomana tai naurettavana oliona. Naisten vääränlainen karvoitus liittyy myös käsityksiin animalistisuudesta ja hirviömäisyydestä (Sutinen 2019). Koettu sosiaalinen häpeä ja ahdistus naisruumiin ulkonäkönormien täyttämättömyydestä on voimakas normin noudattamisen motiivi.

Parrakas nainen, entisaikojen sirkuksen ja kummajaisgallerioiden perushahmo (ks. esim. Sutinen 2019, 70–74, 106–107), edustaa edelleen sukupuolittunutta ruumiillista toiseutta, "rumuutta" ja kummaa kulttuurissamme. Esimerkiksi amerikkalaisen LGBTQ-aktivistin ja sirkustaiteilijan Jennifer Millerin hahmo "The Bearded Lady" ammentaa näistä kulttuurisista käsityksistä, mutta niiden rajoja tarkoituksellisesti rikkoen ja uudelleen tulkiten.

On siis varsin selvää, että karvoituksen kontrolli ylläpitää binääristä sukupuolikäsitystä ja vartioi sen rajoja. Erityisesti naisen maskuliiniseksi tulkittu karvoitus koetaan näitä rajoja rikkovaksi. Hiusten suhteen naisfeminiinisyyden normia taas rik-

koo pään paljaus. Miesten vähäinen karvankasvu voidaan mieltää epämaskuliinisuudeksi tai miehille sopimattomaksi feminiinisyydeksi, ja viimeksi 2000-luvun hipsteriys toi muotiin miesten maskuliinisuutta korostavat täysparrat. Kapitalistinen kauneusteollisuus erilaisine karvanpoistotuotteineen ja karvanmuotoilupalveluineen vahvistaa sukupuolittuneiden ulkonäkönormien noudattamista. Näin karvojen säätely ja poistaminen ovat myös osa sukupuolen ja seksuaalisuuden taloutta (ks. esim. Russell 2019). Media tarkastelee näitä kysymyksiä aika ajoin (esim. Lassila-Merisalo 2001; Haapala 2021), mutta tutkittua tietoa on vähän ja sitä tarvitaan lisää.

Karvat ovat siten keskeinen elementti sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevissä keskusteluissa, mutta karvoihin liittyvä keskustelu on ollut hyvin vaimeaa sukupuolentutkijoidenkin keskustelussa. Tämä on näkynyt esimerkiksi siten, että suomenkielistä kirjallisuutta on ollut erittäin niukasti saatavilla. Kauneuden heteronormatiiviset normit ovat syvälle iskostuneet, ja voidaan kysyä, onko karvoitukseen liittyvä häveliäisyys, häpeä tai suoranainen tabuluonne vaikuttanut vaimentavasti jopa sitä koskevaan feministiseen tutkimukseen. Kuitenkin karvat tuntuisivat olevan sekä ajaton että mitä ajankohtaisin tutkimusteema. Niillä on selkeä yhteys myös posthumanistiseen keskusteluun: karvat muistuttavat, että olemme yksi eläinlaji muiden kumppanilajiemme joukossa.

Karvojen teoretisointi merkitsee myös toimijuuden pohtimista hyvin ruumiillisella tasolla. Se havainnollistaa, kuinka olemme muiden katseiden kohteina kulttuuristen sääntöjen ja normien alaisia, mutta ruumiillisine ratkaisuinemme ja tekoinemme myös toimijoita. Ajelemme, vahaamme, leikkaamme, kasvatamme, kätkemme kasvamatonta, tai emme – teemme sen suhteessa sukupuoleen ja usein myös muihin eroihin, kuten esimerkiksi ikään tai "rotuun". Voimme myös tehdä toisin ja vastakarvaan.

Tämän teemanumeron artikkelit, kirja-arviot ja puheenvuorot osoittavat, että karvat taipuvat monenlaiseen ja monialaiseen keskusteluun. Ennen kaikkea nämä tekstit tähdentävät sitä, että karvakeskustelua kuitenkin käydään ja karvat risteävät oleellisesti esimerkiksi sukupuolen tekemiseen ja performoimiseen, sukupuoli-identiteettiin ja ruumiillisuuteen liittyvien teemojen kanssa. Karvakeskustelu on syytä nostaa feministisen keskustelun keskiöön!

Kutsuimme tähän *Sukupuolentutkimus–Genusforskning-lehden* numeroon tekstejä, joissa analysoitaisiin karvoituksen politiikkaa, erityisesti suhteessa sukupuoliin ja seksuaalisuuksiin. Kokonaisuuden neljä artikkelia lähestyvät aihetta kirjallisuuden, median ja populaarikulttuurin tarkastelun kautta ja kysyvät, kuinka sukupuolittunutta ja seksualisoitua ruumiinkarvoitusta on representoitu erilaisissa kulttuurituotteissa. Karvateemanumeron artikkelit tarttuvat erityisesti hiuksettomiin/kaljuihin naisiin kohdistuviin asenteisiin, karvojen kuvaukseen kirjallisuudessa sekä somen karvakeskusteluun ja karvoihin sukupuoliperformanssina.

Johanna Latva tutkii väitöshankkeessaan naisten kaljuutta. Tämän lehden artikkelissa hän paneutuu siihen, kuinka naisten hiuksettomuudesta on kirjoitettu vuosituhannen vaihteen suomenkielisessä lehdistössä. Hän osoittaa, kuinka tutkittu ajanjakso on toiminut vedenjakajana naisten kaljuuteen suhtautumisessa. Muotiin liittäminen ja naisten omien kokemusten esiin tuominen on lisännyt hiuksettomuuden hyväksyntää, mutta kuten Latva painottaa, kaljuus ei edelleenkään ole naisten normalisoitu sukupuolen tekemisen tapa. Kalju nainen rikkoo edelleen normeja.

Laura Piipon artikkeli tarkastelee karvojen kietoutumista Anu Kaajan Kalevi Jäntin palkinnon voittaneessa romaanissa *Katie-Kate* (2020). Piipon tulkinnan mukaan teoksessa kohtaavat nettipornon diskurssi ja graafiset elementit, Disney-prinsessakuvasto, Ison-Britannian kuningasperheen mediaspektaakkeli, *self-help*-teollisuus ja kaikkea jäsentävä suuri kertomus ikuisesta romanttisesta (hetero) rakkaudesta. Piippo tarkastelee artikkelissaan ihokarvojen roolia joko niiden pakotettuna poissaolona tai hulmuavina hiuksina näissä konteksteissa.

Erica Åberg ja Laura Salonen tarttuvat artikkelissaan naisiin kohdistuvan karvattomuuden normin haastamiseen sosiaalisessa mediassa. Heidän analyysinsa kohteena ovat Instagram-kommentit kahden nuoren somevaikuttajanaisen, Maiju Voutilaisen ja Jenni Rotosen kuviin, joissa on nähtävissä ihokarvoja. Åbergin ja Salosen teksti tuo esiin olennaisen, sukupuolittuneen ristiriidan: "luonnolliseksi" mielletty kauneusnormien mukainen naisruumis onkin epätasa-arvoisen kauneustyön tulosta. Ja vaikka sosiaalisen median vaikuttajat voivat karvattomuuden normia haastamalla saada rohkeudestaan arvostusta, ei normin haastaminen välttämättä tuo "tavalliselle" kommentoijalle positiivista huomiota.

Kanerva Lehtonen löytää karvoihin liittyvää kumouksellista muutosvoimaa Eurovision laulukilpailun vuonna 2014 voittaneen drag queenin Conchita Wurstin (Thomas Neuwirth) parrasta. Lehtonen keskusteluttaa parta-analyysissaan uusmaterialistista nomadismin teoretisointia ja queer-tutkimuksellista performatiivisuuden tulkintaa. Lehtosen mukaan Conchita Wurstin proteesinomainen drag-parta tarjoaa pakotien yhtenäisen sukupuolen fantasiasta ja tarjoaa sen tilalle uuden, moneuden määrittämän ja nomadisen tavan kuvitella ruumista ja sen sallimia identifikaatioita.

Puheenvuorotekstissään Susanna Paasonen ja Annamari Vänskä luovat katsauksen siihen, kuinka karvat toimivat pornon ja muodin maailmoissa. Erityisesti häpykarvoituksen muotoihin ja muoteihin keskittyen he esittävät, että kyseessä on sekä seksuaalinen että ideologinen symboli, jonka kasvattamisen, trimmaamisen ja poistamisen myötä ihmisten – keskeisesti naisten – nähdään joko mukautuvan sukupuolta, seksuaalisuutta ja haluttavuutta koskeviin normeihin tai haastavan niitä. Paasonen ja Vänskä ehdottavat, että karvojen symboliikan lisäksi analyyttisen katseen tulisi kääntyä myös kokemuksellisuuteen ja materiaalisuuteen: siihen, miltä karvat ja iho tuntuvat.

Kirja-arviot pysyttelevät niin ikään kiinni numeron teemassa ja esittelevät kansainvälistä karvoihin liittyvää kirjallisuutta. Joel Kuortin arviossa teoksesta *Don't Touch My Hair* fokuksessa ovat rodullistettujen naisten hiukset ja Heidi Kososen arviossa kirjasta *Plucked* koko karvoituksen kulttuurihistoria.

Kaiken kaikkiaan tarkempi karvoihin katsominen osoittaa kuinka sitkeästi länsimainen kulttuuri ja suomalainen yhteiskunta edelleen ylläpitävät kaksijakoista sukupuolijärjestelmää, jossa feminiinisyyden merkit kytketään tiukasti naisiin ja maskuliinisuuden merkit miehiin. Karvojen sääntely ruumiinosittain kuuluu tämän binaarin sukupuolikontrollin piiriin. Tarvitsemme lisää vastakarvaan kulkevaa ajattelua edistämään ymmärrystä sukupuolten moninaisuudesta.

Jyväskylässä ja Helsingissä 22.11.2021
Hannele Harjunen ja Leena-Maija Rossi

Hannele Harjunen tutkii sukupuolittuneita ruumisnormeja ja niiden marginaaleja, erityisesti naisten lihavuutta ja kokonormeja yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Harjunen on tutkimuksissaan käsitellyt esimerkiksi lihavuuden stigman vaikutuksia, lihavien ihmisten liikuntakokemuksia ja uusliberaalin ruumiskulttuurin vaikutuksia ulkonäkönormeihin. Harjunen työskentelee sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa. Hän on sukupuolentutkimuksen dosentti Tampereen yliopistossa.

Leena-Maija Rossi on sukupuolen ja visuaalisen kulttuurin tutkija. Hänen tutkimuksensa ovat käsitelleet muun muassa intersektionaalisuutta, heteronormatiivisuutta ja representaatioiden queeriyttämistä. Hiljattain hän on kiinnostunut myös posthumanistisesta feministisestä tutkimuksesta. Rossi toimii vuoden 2022 alusta lähtien Lapin yliopistossa sukupuolentutkimuksen professorina. Hän on taidehistorian ja sukupuolentutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa ja visuaalisen kulttuurin tutkimuksen dosentti Turun yliopistossa.

KIRJALLISUUS

Lassila-Merisalo, Maria (2021) Sinun hiuksesi eivät ole sinun. *Helsingin Sanomat* 5.9.2021. https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008228678.html?fbclid=IwAR3rb6O4wBztx6KNokUbfJoe6oZ8Lu7KLUZuixaeHWoQ-JroFeOIdoVm2xA (haettu 8.12.2021).

Russell, Amy (2019) Why I have Hairy Legs. *The Spinoff*. November 19, 2014. https://thespinoff.co.nz/society/14-11-2019/why-i-have-hairy-legs/?fbclid=IwAR1gxPew7Z2bo67xIDJLz6IqWplxbC2H5CSoltu6V8uhkvdcta4RffmjOHQ#.X7xwGXtJOno.facebook (haettu 8.12.2021).

Haapala, Valpuri (2021) Puoliso parahti, kun Minna ajoi päänsä siiliksi – huomiotaherättävä trendi haastaa kauneusihanteet. *MTV uutiset* 29.6.2021. https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/puoliso-parahti-kun-minna-ajoi-paansa-siiliksi-huomiota-herattava-trendi-haastaa-kauneusihanteet/8243648#gs.eai7py (haettu 8.12.2021).

Sutinen, Ville-Juhani (2019) *Kääpiöistä kolosseihin. Kummajaisten historia Suomessa.* Helsinki: Into.